

STADSSILUETTANALYS

Nyköpings tätort

SLUTRAPPORT 2019-02-27

Stadssiluettnalys Nyköpings tätort
Slutrapport 2019-02-27

KMV forum.

REUTER METELIUS
KULTURMILJÖSPECIALISTER

SAMMANFATTNING

Uppdraget och stadssiluetten

Nyköping som stad växer snabbt och för att kunna bygga fler bostäder, arbetsplatser och verksamheter för det växande antalet invånare inom tätorten kan det bli aktuellt att bygga på höjden. Stora delar av Nyköpings tätort ligger inom område av riksintresse för kulturmiljövården - Nyköping (D 57) och Arnö – St. Kungsladugården (D 56) - och syftet med föreliggande utredning är att underlätta bedömningar av var i staden det kan vara lämpligt att placera byggnader med relativt höga byggnadshöjder i förhållande till riksintresset. Underlaget fokuserar på av kommunen utvalda utredningsområden för bebyggelse - Kungshagen, Spelshagen, Hamnen, Idbäcken, Högrunn/Sunlightområdet och Folkungavallen. Analysen har utförts utifrån ett antal strategiskt viktiga vpunkter som har identifierats utifrån en analys av Nyköpings stadssiluett.

Nyköpings stadssiluett Nyköping har en relativt samlad/jämn siluett i en relativt låg höjdskala där de historiska byggnaderna utmärker sig med sina karaktäristiska takformer. Stadssiluetten upplevs framförallt ifrån vattenrummen samt från den västra infarten till staden. Andra platser som möjliggör upplevelsen av Nyköpings stadssiluett är bergen/höjderna Kråkberget och klockstapeln på Borgarberget. På håll syns staden annars bäst från Östersjön eller väster där Kungsladugårdens öppna odlingsmarker möter staden och bidrar till en skarp kontrast mellan odlingslandskapet och stadsbebyggelsen. I Nyköpings stadssiluett finns ett antal av riksintressets värdebärare av vilka Nyköpingshus, de medeltida kyrkorna S:t Nicolai kyrka och Allhelgonakyrkan utgör mycket viktiga delar. En annan påtaglig och viktig del är den låga bebyggelsen. Arnö- Stora och lilla kungsladugården utgör ett odlingslandskap som uppkom under slottets förvaltning. Det finns ett mycket viktigt visuellt samband mellan Arnö och staden som även det på sätt och vis är del av stadssiluetten.

Slutsatser/rekommendationer

KUNGSHAGEN

En höjd på fyra våningar och uppåt i den västra delen av området riskerar att innebära en negativ påverkan på stadssiluetten. Värdebärande delar av riksintresset riskerar att skymmas av högre bebyggelse. Ju längre österut inom området bebyggelsen placeras desto lägre risk för negativ påverkan. Framtida exploatering bör ställas i relation till att området genom sitt strategiska läge vid vattenrummet har stor inverkan på stadssiluetten. Den västra delen bör framgent domineras av låg bebyggelse, ej högre än dagens bebyggelse. Det finns en lägre risk för negativ påverkan i övriga området, men högre bebyggelse (från 4 våningar och uppåt) kommer otvivelaktigt att påverka stadens siluett i stort och därmed kanske indirekt Nyköpings riksintressanta karaktär med låg bebyggelse. Detta bör beaktas och ytterligare belysas vid framtida planering.

HAMNOMRÅDET

Det som byggs här har en avgörande betydelse för riksintressanta värden i stadens siluett utifrån olika vyer, både utifrån Stadsfjärden och Arnö samt inifrån stadskärnan och årummet som riskerar att skymmas till delar eller helt. Framtida exploatering bör sättas i relation till stadskärnans samlade låga höjdskala om tre till fyra våningar. Det finns hög risk för påverkan på riksintresset, då högre bebyggelse riskerar störa upplevelsen av Nyköpingshus – framför allt från norr i årummet. I den östra delen av delområdet kan man vara mer tillåtande med möjlighet till enstaka inslag av högre byggnadshöjder; jmf silon med omgivande ny bostadsbebyggelse som förlaga. Högre bebyggelse (från 4 våningar och uppåt) kommer dock otvivelaktigt att påverka stadens siluett i stort och därmed kanske indirekt Nyköpings riksintressanta karaktär med låg bebyggelse. Detta bör beaktas och ytterligare belysas vid framtida planering. Hamnområdet är ett område som är mindre tåligt för förändringar och som kan

kräva mer omsorgsfull planering, för att inte påverka riksintresset negativt.

SPELHAGEN

Högre bebyggelse (från 4 våningar och uppåt) än dagens skulle påverka angöringen till staden via Arnöleden och ge staden en ny typ av siluett i vyer från omlandet söderom och från Stadsfjärden. Högre bebyggelse (från 4 våningar och uppåt) riskerar att påverka vyn och siluetten av Nyköpingshus sett från årummet i stadskärnan. Bebyggelsehöjder inom områdets sydvästra delar har mindre betydelse för påverkan på riksintresset Nyköping, men kan ha betydelse för eventuell påverkan på riksintresset Arnö – Stora och Lilla Kungsladugårdar.

Framtida exploatering bör ställas i relation till angöringen till staden söderifrån och i relation till att Spelshagens norra del utgör fond till Nyköpingshus. Vid framtida exploatering ska eventuell påverkan på siluetten på Nyköpingshus utredas, gäller framför allt vyn från årummet. Ju längre sydväst inom området, desto lägre risk för negativ påverkan på riksintresset Nyköping. Eventuell påverkan på riksintresset Arnö – Stora och Lilla Kungsladugården bör också utredas vad gäller odlingsmarkernas möte med staden.

IDBÄCKEN

Högre bebyggelse (från fem våningar och uppåt) skulle påverka angöringen till staden från Stora och Lilla Kungsladugården med omland, och ge staden en ny typ av siluett i vyer västerifrån. Högre bebyggelse i den norra delen riskerar att skymma vyn mot Nyköpingshus, och därmed påverka den visuella kopplingen mellan de båda riksintresseområdena.

Framtida exploatering bör ställas i relation till områdets placering i angöring till staden väster ifrån via Västerleden och Oxelösundsvägen. Med hänvisning till riksintresset Arnö – Stora och Lilla Kungsladugården,

bör stadsfronten framgent fortsatt vara tydligt avgränsad och bibehålla sin låga siluett. Området bör därför ha en låg bebyggelse, upp till 4 våningar. Möjligen kan enstaka högre hus (15 våningar) prövas i områdets södra del, som angränsar mot värmeverket.

HÖGBRUNN/SUNLIGHTOMRÅDET

Högre bebyggelsehöjder (från 5 våningar och uppåt) bör inte påverka riksintresset i detta till ytan begränsade område. Däremot skulle högre bebyggelse än dagens riskera att skymma Sunlight-byggnaden som landmärke. Viktigt att notera är eventuell påverkan på stadssiluetten sett från Stadsfjärden samt från motorvägen.

Framtida exploatering bör ställas i relation till Sunlight-byggnaden och till de högre industribyggnader som finns i området, om Sunlight-skylten fortsatt ska kunna fungera som ett landmärke.

Högre bebyggelse än dagens riskerar eventuellt att påverka stadssiluetten på håll sett ifrån Stadsfjärden samt från motorvägen. Detta behöver utredas ytterligare inför framtida exploatering.

FOLKUNGAVALLEN

Ny bebyggelse riskerar att skymma värdebärare i stadssiluetten (Nicolai kyrkan, klockstapeln och stadskärnans låga bebyggelse) men kan avhjälpas till följd av genomtänkt placering. Risk för negativ påverkan är därför i detta område beroende av placering av ny tillkommande bebyggelse, snarare än den ny tillkommande bebyggelsens höjd.

Framtida exploatering bör ställas i relation till Nyköpings låga bebyggelse (ett uttryck för riksintresset) upplevd genom överblickar över staden. Högre bebyggelsehöjder (högre än 4-5 våningar) bör fungera men en exploatering måste föregås av nogsam utredning av bebyggelsens placering i relation till riksintresset

och framförallt vyn mot Nicolai kyrkan, klockstapeln samt den låga stadskärnan. Högre bebyggelse riskerar eventuellt att påverka stadssiluetten på håll sett ifrån Stadsfjärden men detta är något som behöver utredas ytterligare.

INNEHÅLL

INLEDNING	6
Bakgrund och syfte	6
Avgränsning	6
Metodik	6
Medverkande	7
RIKSINTRESSE FÖR KULTURMILJÖVÅRDEN	8
Nyköping (D57)	8
Arnö- Stora och Lilla Kungsladugården (D56)	8
STADENS SILUETT	10
Som ett stadens fingeravtryck	10
Nyköpings siluett	10
Riksintressets uttryck som del i stadssiluetten	11
KUNGSHAGEN	14
HAMNOMRÅDET	16
SPELHAGEN	18
IDBÄCKEN	20
HÖGBRUNN/SUNLIGHTOMRÅDET	22
FOLKUNGAVALLEN	24
KÄLLFÖRTECKNING	26
Tryckta källor	26
Digitala källor	26
BILAGA - 3D VYER	27

INLEDNING

Bakgrund och syfte

Nyköping som stad växer snabbt. Enligt gällande översiktsplan för Nyköpings kommun (antagen av Kommunfullmäktige 2013-11-12), förväntas befolkningmängden öka med ca 700 invånare/år. Fram till 2030 räknar kommunen med att den huvudsakliga tillväxten kommer att ske inom Nyköpings tätort. Ett sätt för att inrymma fler medborgare och kunna bygga fler bostäder, arbetsplatser och verksamheter inom tätorten kan vara att bygga på höjden.

Stora delar av Nyköpings tätort ligger inom område av riksintresse för kulturmiljövården vilket ska beaktas inom planeringen. Därför finns behov av en stadssiluetanalyt som visar betydelsen av stadens siluett från viktiga utsiktspunkter och stråk. Syftet med föreliggande utredning är att utgöra ett kulturhistoriskt underlag som möjliggör bedömningar av var i staden det kan vara lämpligt att placera byggnader med relativt höga byggnadshöjder i förhållande till riksintresset. Målet är att stadssiluetanalyt inför en planerad exploatering tidigt ska ange förutsättningarna för byggnationer och ge välgrundade argument för vad som är lämplig byggnadshöjd. Därmed minskar risken för tids- och kostnadskrävande ändringar i planeringsprocessen.

Stadssiluetanalyt innehåller riktlinjer för bebyggelsehöjder, skala och eventuellt viktiga karaktärsdrag i stadens utbyggnads- och omvandlingsområden med hänsyn till de två riksintresseområden som berör staden: Nyköping (D 57) och Arnö – St. Kungsladugården (D 56). Utredningen fokuserar således på påverkan på riksintresseområdena för kulturmiljövård och inte på kulturmiljöhänsyn generellt.

Avgränsning

Följande områden har av Nyköpings kommun pekats

ut som utredningsområden för bebyggelse, och utgör även utgångspunkt för stadssiluetanalyt: Kungshagen, Spelhagen, Hamnen, Idbäcken, Högbrunn/Sunlightområdet och Folkungavallen. Följande strategiskt viktiga vypunkter har valts ut i samråd med Nyköpings kommun:

1. Arnö, väster om Bastenshäll, mot staden
2. Östra Skeppsbron, mot Nyköpingshus
3. Korsbron över ån, mot Nyköpingshus
4. Västra klocktornet, mot Nyköpingshus
5. Oxelösundsvägen vid Lindbackerondellen, mot Nyköpingshus
6. Arnöleden vid Munkvraksrondellen, mot Nyköpingshus
7. Bergshammarsleden vid Gumsbackerondellen, mot Nyköpingshus
8. Kanotstadions pir, mot staden
9. Brunnsgratan, vid lasarettet, in mot staden

Uppdraget har enbart handlat om att titta på bebyggelsehöjder, varför det i senare skede kan bli aktuellt med kompletterande studier som belyser även andra aspekter.

Metodik

Inledningsvis har en analys av stadssiluetten generellt genomförts samt riksintressets del i denna, dvs de delar av riksintresset som bedöms ha bäring på stadssiluetten. Därefter har arbetet omfattat studier på plats i de aktuella så kallade utvecklingsområdena samt utifrån valda vypunkter som respektive område har inverkan på. Ett resonemang förs kring var och hur högre byggnadsvoymer kan uppföras med hänsyn till riksintresseområdenas roll i stadssiluetten. Analysen utgår ifrån följande frågor:

- Hur kan riksintressets kärnvärden avläsas i den fysiska miljön i respektive delområde?

- Hur påverkas de fysiska yttringarna av riksintressets kärnvärden av de föreslagna höga volymerna?
- Finns det risk för att flera likartade åtgärder kan medföra påtaglig skada, dvs kumulativa effekter, på riksintresset?

Uppdraget berör endast en analys baserad på de berörda riksintresseområdenas värden och endast på de delar av riksintresset som bedöms ha bäring på stadssiluetten; de värdebärare som manifesteras i stadssiluetten eller utgör viktiga visuella kopplingar eller landmärken. Det kan således finnas viktiga uttryck och värdebärare i de båda riksintresseområdena som inte bedöms i föreliggande arbete. Analysen mynnar ut i rekommendationer gällande lokalt anpassade principer för nya bebyggelsehöjder.

För att kunna bedöma möjliga byggnadshöjder i de olika områdena har tre byggnadshöjder använts i 3D-modellering: 4, 8 och 15 våningar, för att bedöma nya byggnadshöjder i de aktuella områdena. Bedömning av höjd har gjorts utifrån ett byggnadsantikvariskt perspektiv och endast gällande byggnadshöjder. Kompletterande kulturhistoriska utredningar kan därför komma att behövas i ett senare skede, till exempel vad gäller placering, materialval och behov av hänsyn till karaktärsdrag/strukturer och eventuellt behov av arkeologi. Även andra kompletterande utredningar kan komma att behövas vad gäller andra sakkompetenser.

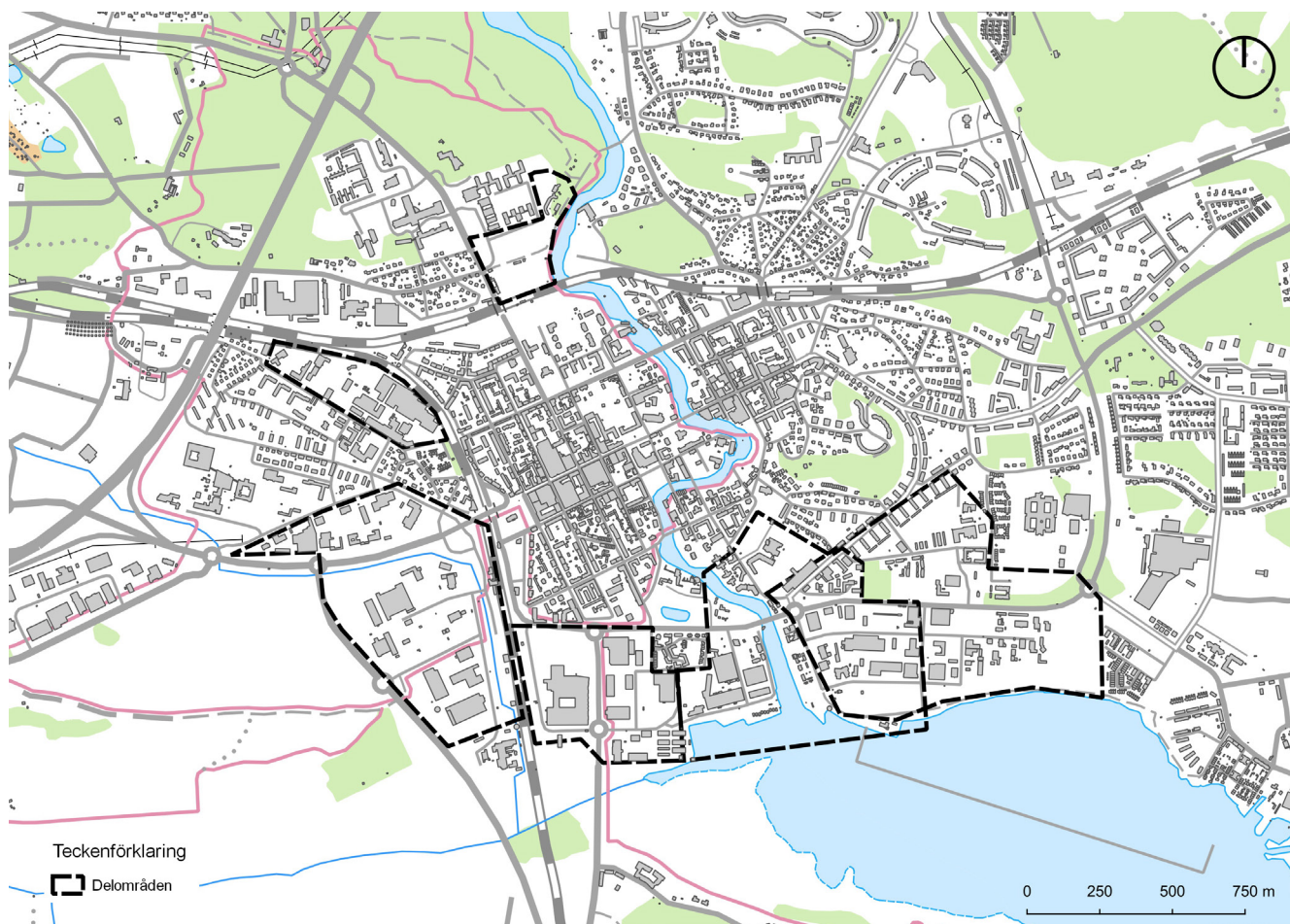
De av Riksantikvarieämbetet beslutade och officiella riksintressetexterna är relativt kortfattade. Det finns dock fördjupade kunskapsunderlag som Länsstyrelsen i Södermanlands län har låtit ta fram, och de finns idag tillgängliga på Länsstyrelsens webbsida. Tillsammans med riksintressetexterna har de fördjupade kunskapsunderlagen använts i analys- och bedömningsarbete inom ramen för uppdraget.

Medverkande

Arbetet med föreliggande utredning har utförts av KMV forum och Reuter Metelius Kulturmiljöspecialister på uppdrag av Nyköping kommun, Plan- och naturenheten, genom Ramböll.

Beställare av arbetet på Nyköpings kommun har varit Therese Lindgren, planarkitekt. Arbetet har genomförts av bebyggelseantikvarierna Liselott Blombäck (uppdragsansvarig), Mikael Hammerman och Anna Reuter Metelius. Rapporten har kvalitetsgranskats av antikvarie Johannes Kruusi.

Arbetet har utförts under november 2018 – februari 2019.

RIKSINTRESSE FÖR KULTURMILJÖVÅRDEN

Riksintressen för kulturmiljövården

Riksintressen för kulturmiljövården ska avspegla landets historia, de regleras i 3 kap. 6 § miljöbalken, MB, och ingår i MB:s hushållningsbestämmelser. De utpekade områdena ska hanteras i kommunernas översiktsplanering och i det arbetet företräder länsstyrelsen de statliga intressena i dialog med kommunen. Det är länsstyrelsen som gör bedömningen av påverkan på riksintresseområdena.

Riksintresseområdena ska skyddas mot åtgärder som påtagligt kan skada kulturmiljön. Bedömningen om vad som utgör påtaglig skada är alltid platsspecifik och hör samman med vilken typ av åtgärd som planeras och dess omfattning. Generellt gäller att ett ingrepp som innebär att ett område förlorar de värden som motiverat dess utpekande ska bedömas som påtaglig skada. Det riksintressanta kulturhistoriska skede som återspeglas i miljön ska vara läsbart även efter en förändring.

Skadebedömningen görs med utgångspunkt i riksintressebeskrivningen. Inga bedömningar görs utifrån att det kan finnas andra intressen som också är viktiga då det gäller att hålla skadeanalysen fri från avvägningar mot andra intressen. Ett riksintresse kan exempelvis inte avvägas mot ett lokalt intresse. Enligt Naturvårdsverkets allmänna råd till 3 kap. 6 § 2 stycket MB bör en åtgärd med irreversibel negativ inverkan på något värde som utgör grunden för riksintresset som regel anses utgöra påtaglig skada och därför inte tillåtas. En åtgärd kan också utgöra påtaglig skada på kulturmiljön om den innebär en tillfälligt mycket stor inverkan. Olika delar inom ett område kan vara olika känsliga för likartade åtgärder. En omfattande åtgärd utanför områdesavgränsningen kan ge upphov till påtaglig skada, medan många ordinära åtgärder inom det avgränsade riksintresseområdet inte alls behöver göra det.

Nyköpings stad berörs av två riksintressen för kultur- och miljövärden; Nyköping (D 57) och Arnö – Stora och Lilla Kungsladugården (D 56).

Nyköping (D57)

Motivering: Residensstad som utgjort ett viktigt politiskt maktcentrum sedan medeltiden. Som huvudort i Karl IX:s hertigdöme 1568–1622 utvecklades staden till ett av landets första industriella centra. Stadsmiljö präglad av konsekvent genomförd reglering vid 1600-talets mitt, låg bebyggelse och industrianläggningar från skilda tider.

Uttryck för riksintresset: Det medeltida Nyköpingshus utbyggt av Karl XI, i ruiner efter en eldsvåda 1665. De medeltida kyrkorna, stadsplanen med rätvinkligt ruttmönster från regleringar 1647 och 1665, ett av landets mest konsekvent genomförda exempel på statsmaktens moderniseringssträvanden vid 1600-talets mitt. Torgmiljön med residenset och det f.d. rådhuset samt annan bebyggelse som kännetecknar residensstaden. Kvarnbyggnader och andra industrianläggningar. 1900-talets bostadsbebyggelse med flerbostadshus, villaområden och ”miljonområdet” Brandkärr.

Del i stadssiluetten: I Nyköpings stadssiluetten finns ett antal av riksintressets värdebärare av vilka Nyköpingshus, de medeltida kyrkorna S:t Nicolai kyrka och Allhelgonakyrkan utgör mycket viktiga delar. En annan påtaglig och viktig del är den låga bebyggelsen. Nyköpingsån går rakt igenom staden och delar denna i två delar. Det finns ett antal broar över ån som förbinder de båda delarna. När man närmar sig staden från sjösidan är det framför allt de två höga flerbostadshusen på Brandholmen man först ser, sedan framträder den f.d. silon (idag ombyggd till bostäder), Kungstornet, västra och östra klockstaplarna och kyrktornen. Vid ån ligger äldre industribyggnader, kvarn och bryggeri som visar på vattenkraftens betydelse för lokalisering

av verksamheter. På håll syns staden bäst från Östersjön eller från väster där Kungsladugårdens öppna odlingslandsmarker möter staden och bidrar till en skarp kontrast mellan odlingslandskapet och stadens bebyggelse.

Arnö- Stora och Lilla Kungsladugården (D56)

Motivering: Odlingslandskap präglad av Kungsladugården, som sedan medeltiden tillhört Nyköpingshus, och som har kvar sin ursprungliga avgränsning mot staden.

Uttryck för riksintresset: Huvudbyggnaden från 1816–1819 efter Hårlemans normalritning, arbetar- bostäder och medeltida kastalgrund. På Lindbacke järnålderslämningar. Nu betespräglad öppen hagmark, som tidvis har utnyttjats som stadshage. Slättermarker på Svanvikens norra strand.

Del i stadssiluetten: Detta riksintresseområde ingår inte i stadssiluetten, men det finns ett mycket viktigt visuellt samband mellan Arnö och staden. Stora och lilla Kungsladugårdarna anlades för att försörja det kungliga hovet vid Nyköpingshus. Området utgör således ett odlingslandskap som uppkom under slottets förvaltning. Före exploateringen av Idbäcken och Spelhagen hängde området samman geografiskt med Nyköpingshus. Genom Nyköpings stadssiluetten med bland annat Nyköpingshus i öster med odlingslandskapet i förgrunden finns fortfarande ett viktigt visuellt samband mellan de båda riksintresseområdena som är viktigt att ta hänsyn till. Området med sitt öppna landskap är också en viktig del av upplevelsevärdet när man närmar sig Nyköping från väster. Här är stadsfrontens möte med en lågt exploaterad landsbygd särskilt tydlig.

STADENS SILUETT

Som ett stadens fingeravtryck

En stadssiluett eller skyline är den artificiella horisont som skapas av stadsbebyggelse, ett slags unikt signalement eller fingeravtryck för en stad som ofta fastnar i människors medvetande. Avgörande för stadssiluetten är stadens geografiska förutsättningar, landskapets form/beskaftenhet samt bebyggelsens utformning och placering i landskapet. Men detta i samverkan med hur och varifrån det kan betraktas, vilket är avgörande för upplevelsen. En stadssiluett upplevs antingen från öppna stadsrum där bebyggelsen kan betraktas som en front på håll - ofta ett torg, en park eller ett vattenrum, eller från höjder i stadslandskapet som möjliggör överblick över bebyggelsen. Landmärken; solitärbyggnader med igenkännbar form eller relativt sin omgivning högre höjd har stor påverkan på siluettens karaktär då de lätt får en roll som blickpunkter och orienteringsmärken.

Nyköpings siluett

Nyköping har en relativt samlad/jämn siluett i en relativt låg höjdskala. Stadsbebyggelsen ligger i en flack/svagt lutande sluttning ner mot fjärden. I siluettlinjen utmärker sig de historiska byggnaderna med sina

karaktäristiska takformer; Nyköpingshus samt de medeltida kyrkorna S:t Nicolai kyrka och Allhelgonakyrka samt klocktornet på höjden. Några höjder/berg sticker upp samt ett fåtal högre byggnader och bryter markant med den i övrigt samlade siluettlinjen.

Stadssiluetten som tydlig form eller front upplevs framförallt ifrån vattenrummen; fjärden och årummet samt från den västra infarten till staden. På håll syns staden annars bäst från Östersjön eller väster där Kungsladugårdens öppna odlingsmarker möter staden och bidrar till en skarp kontrast mellan odlingslandskapet och stadsbebyggelsen.

Från fjärden/sjösidan upplevs siluetten i hela sin utbredning som ett utsträckt långt pärlband av bebyggelse, delvis skymt av träd, vass och buskar. Men det är inte stadskärnan som framför allt framträder här utan de längs vattnet placerade industri- och verksamhetsområdena Kungshagen, Hamnen och Spelshagen. De två höga flerbostadshusen på Brandholmen framträder tydligt samt bostadshuset "silon" liksom det vita kanothuset nere vid vattnet. Synbara, om än mindre tydligt, är de historiska symbolbyggnaderna med koppling till riksintresset; Kungstornet och de båda kyrktornen. Från norr och öster är det på grund av topografiska

förhållanden och vegetation svårt att uppfatta stadens siluett.

Nyköpingsån flyter genom staden och delar den i två delar, vilket ger två inre stadsfronter som bildas av de hus som vetter mot årummet och som upplevs från gångvägar längs med ån samt från de broar som förbinder de båda delarna med varandra. En för staden och riksintresset särskilt betydande och symbolladdad siluett i årummet utgörs av Nyköpingshus sett från norr.

Andra platser som möjliggör upplevelsen av Nyköpings stadssiluett är bergen/höjderna Kråkberget och klockstapeln på Borgarberget. Från Kråkbergets utsiktsplats får man en utblick över staden som helhet och en tydlig upplevelse av siluettens jämnhöga, relativt låga och samlade höjd med några få torn som uppstickande landmärken. Utblicken från klockstapeln är delvis skymd av högt sly men något som framstår tydligt är en visuell koppling mellan klockstapeln och Nyköpingshus i en siktlinje längs det långa, raka gaturummet (Slottsgatan).

Landmärkena i staden utgörs av olika typer av byggnader; kyrkor, industri- och institutionsbyggnader,

bankhus samt bostadshus från olika tider. De mest betydande landmärkena är: Höghusen vid Rosvalla markerar en av Sveriges största idrotts- och evenemangsarenor. Den f.d. silon i Nyköpings hamn är ombyggt till ett bostadshus. Nyköpingshus Kungstorn är den mest synliga delen av det som en gång var Hertig Karls stora renässansslott. Tornet med sin svarta tornhuv syns från många platser i staden. Nicolaikyran vid Stora Torget är en av Nyköpings äldsta byggnader och dess torn syns vida omkring. Västra klockstapeln på Borgarberget, uppe på en bergknalle vilket gör den till ett landmärke trots sin relativt låga byggnadshöjd. Värmeverket är en väl tilltagen anläggning som markeras särskilt av sitt höga torn. Andra landmärken är lasaretsbyggnaden och vattentornet.

Riksintressets uttryck som del i stadssiluetten

Det finns många värdebärare för riksintresset Nyköping (D 57), men inte alla manifesteras i stadssiluetten, som exempelvis vad gäller länets residens och tingshus (som vittnar om stadens roll som centralort). I Nyköpings stadssiluetten ingår dock flera uttryck för riksintresset, det gäller framför allt Nyköpingshus samt de

medeltida kyrkorna S:t Nicolai kyrkan och Allhelgonakyrkan viktiga delar i siluetten genom sina karaktäristiska och symboladdade former. En annan påtaglig och viktig del i siluetten med koppling till riksintresset är stadskärnans låga bebyggelse.

Riksintresseområdet Arnö- Stora och Lilla Kungsladugården (D56) ingår inte i stadssiluetten. Genom Nyköpings stadssiluetten med bl.a. Nyköpingshus i öster med odlingslandskapet i förgrunden finns det emellertid ett viktigt visuellt samband mellan de båda riksintressena som är viktigt att värna.

Området med sitt öppna landskap är också en viktig del av upplevelsevärde när man närmar sig Nyköping från väster. Här är stadsfrontens möte med en lågt exploaterad landsbygd extra tydlig.

STADENS SILUETT

Teckenförklaring

- Landmärke
- Viktig vy punkt/utblick
- Siluett/front mot vattnet
- Viktig visuell koppling

KUNGSHAGEN

Läge och omfattning

Kungshagen breder ut sig över den sydöstra delen av Nyköping med Stadsfjärden som avgränsning i söder. Området har den övergripande karaktären av ett enklare industriområde med allt vad det innebär av flexibel/temporär bebyggelse i fristående lägen och av enklare karaktär. Det finns en brokighet i både byggnadsstorlek och form men allt inom en gemensam entill tvåvånings höjdskala och funktionsorienterad utformning. Gatustrukturen i området är i rutnätsstil med relativt öppna, vida och långsträckta gaturum längs huvudgatorna Kungshagsvägen, Gasverksvägen, Lennings väg och Domänvägen i östvästlig riktning.

Relation till siluetten och riksintresset

Trots bebyggelsens samlade låga höjd och flera rejält tilltagna gaturum i öst-västlig riktning så är den historiska och riksintressanta stadskärnan knappt skönjbar inifrån området. Det som framförallt syns från Gasverksgatan och Lennings väg är den utanför riksintresset belägna f.d. silobyggnaden i hamnen.

Utifrån sett har området en betydande relation till stadssiluetten längs Stadsfjärden genom sitt strate-

giska läge vid vattnet. Området är en del av stadssiluetten men dess läge så långt österut innebär mindre risk för påverkan på riksintressets värden. Den del av Kungshagen som har koppling till riksintressevärden i stadssiluetten är den sydvästra delen som ligger i anslutning till årummet längs Nyköpingsån.

Potentiell påverkan beroende på exploatering

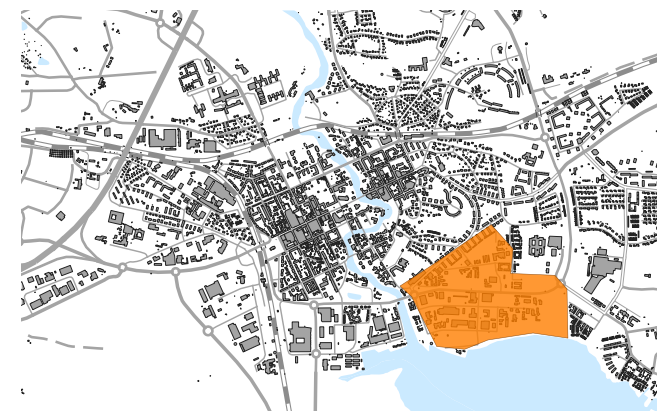
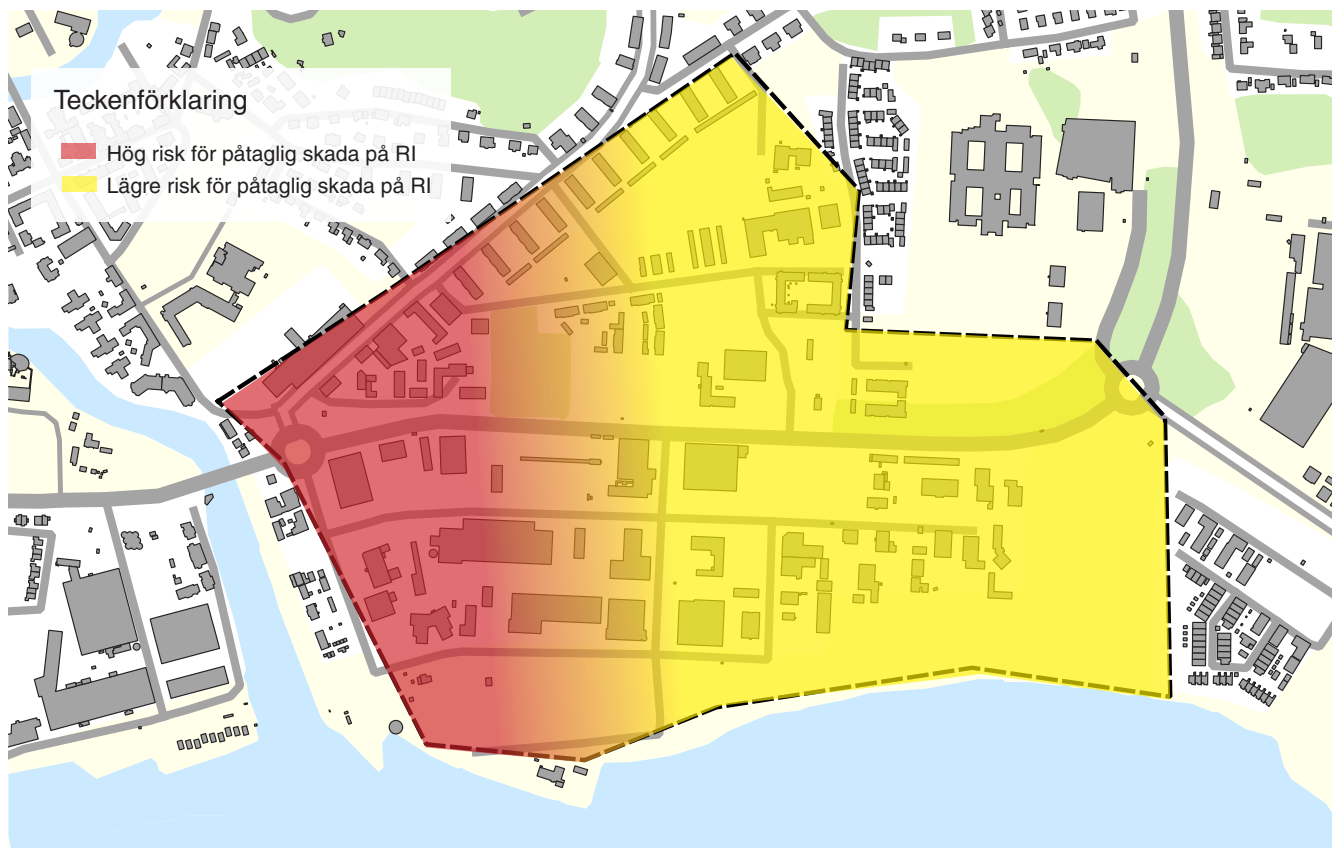
En höjd på fyra våningar och uppåt i den västra delen av området riskerar att innebära en negativ påverkan på stadssiluetten utifrån ett riksintressperspektiv (se silons nuvarande påverkan på Nyköpingshus siluett i vyer inom årummet från norr). Värdebärande delar av riksintresset riskerar att skymmas av högre bebyggelse. Ju längre österut inom området desto lägre risk för negativ påverkan.

Rekommendationer

Framtida exploatering bör ställas i relation till att området har stor inverkan på stadssiluetten trots att området i sig inte utgör ett riksintressevärde i stadssiluetten. Den västra delen bör framgent domineras av låg

bebyggelse, ej högre än dagens bebyggelse. Det finns en lägre risk för negativ påverkan i övriga området, men högre bebyggelse (från 4 våningar och uppåt) kommer otvivelaktigt att påverka stadens siluett i stort och därmed kanske indirekt Nyköpings riksintressanta karaktär med låg bebyggelse. Detta bör beaktas och ytterligare belysas vid framtida planering.

HAMNOMRÅDET

Läge och omfattning

Hamnområdet omfattar småbåtshamnen samt bebyggelseområden öster och väster om Nyköpingsåns utlopp i Stadsfjärden. Inom delområdet finns högt värderade kulturmiljöer öster om Nyköpingshus, samt ansluter till Allhelgonakyrkan i norr. Väster om Nyköpingsån finns ett f.d. industriområde som nyligen har omdanats genom om-byggnad till Sörmlands museum samt nybyggda bostadsområden i och kring f.d. silon samt längs med åkajen. Den östra delen av område utgörs av det äldre verksamhets- och industriområdet i östra delen av Kungshagen.

Relation till siluetten och riksintresset

Hamnområdet har en betydande inverkan på stads-siluetten genom sin nära koppling till stadskärnan, årummet samt hamnen och Stadsfjärden. Delområdet utgör både en central del i stadens front mot vattenrummet samt i fonden till årummet och Nyköpingshus sett från norr. Delar av hamnområdet ligger utanför riksintresseområdets avgränsning, men hamnen har likväl koppling till bärande delar av berättelsen om Nyköping, bland annat för dess uppkomst som strategiskt belägen handelsplats invid Nyköpingsåns mynning i Östersjön.

Potentiell påverkan beroende på exploatering

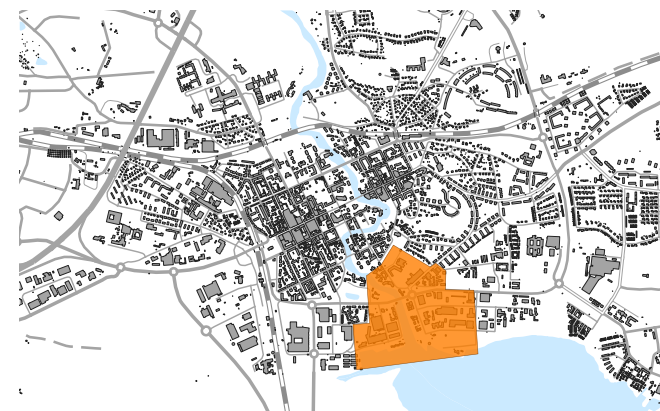
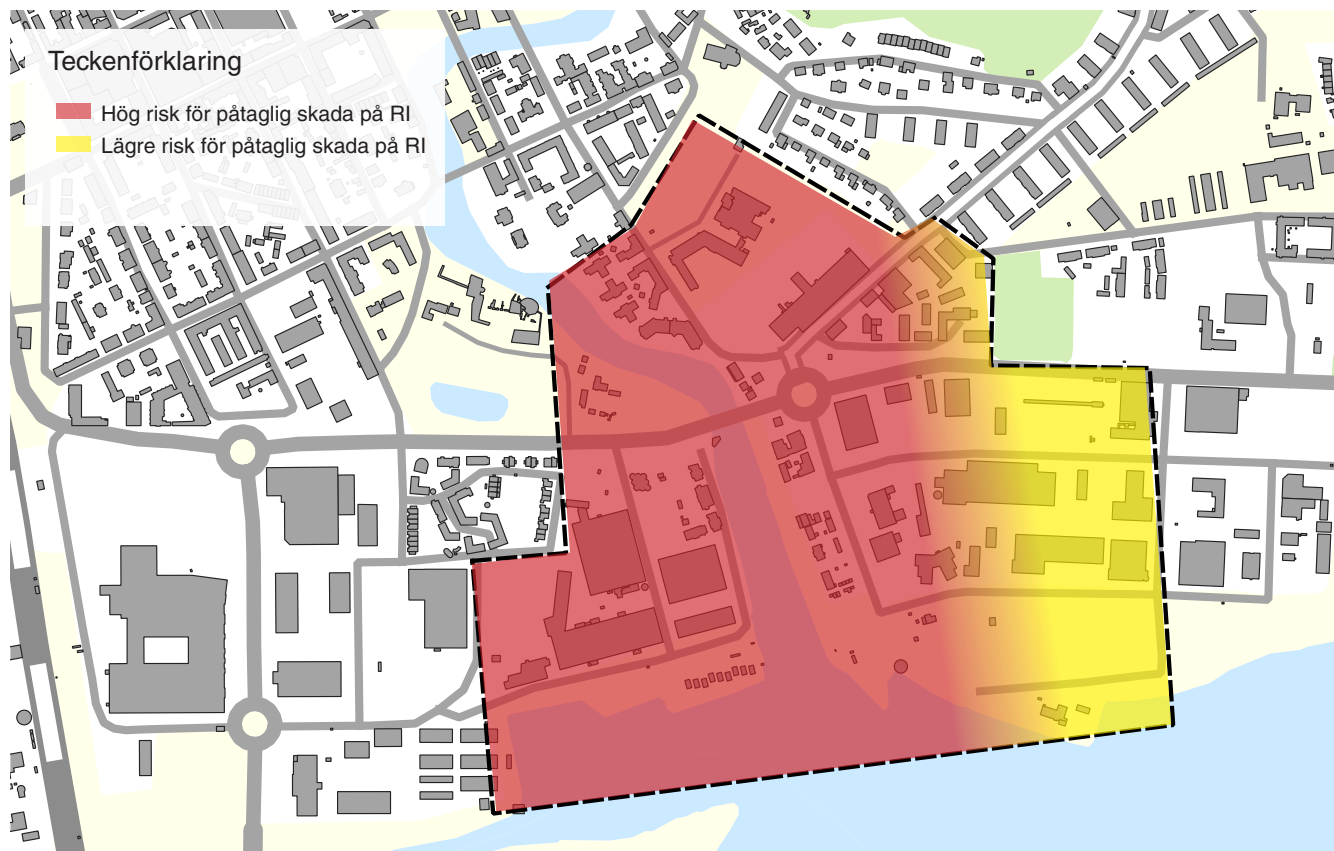
Det som byggs här har en avgörande betydelse för riksintressanta värden i stadens siluett utifrån olika vyer, både utifrån Stadsfjärden och Arnö samt inifrån stadskärnan och årummet som riskerar att skymmas till delar eller helt.

Rekommendationer

Framtida exploatering bör sättas i relation till stadskärnans samlade låga höjdskala om tre till fyra våningar. Det finns hög risk för påverkan på riksintresset, då högre bebyggelse riskerar störa upplevelsen av Nyköpingshus – framför allt från norr i årummet. I den östra delen av delområdet kan man vara mer tillåtande med möjlighet till enstaka inslag av högre byggnadshöjder; jmf silon med omgivande ny bostadsbebyggelse som förlaga. Högre bebyggelse (från 4 våningar och uppåt) kommer dock otvivelaktigt att påverka stadens siluett i stort och därmed kanske indirekt Nyköpings riksintressanta karaktär med låg bebyggelse. Detta bör beaktas och ytterligare belysas vid framtida planering, likt den antikvariska konsekvensanalys som tagits fram inom den pågående planprocessen för Brädgården

1. Hamnområdet är ett område som är mindre tåligt för förändringar och som kan kräva mer omsorgsfull planering, för att inte påverka riksintresset negativt. I Nyköpings kommun pågår det för närvarande ett arbete med en fördjupad kulturmiljöanalys för området där påverkan på stadssiluetten kommer att utredas mer i detalj.

SPELHAGEN

Läge och omfattning

Området Spelhagen ligger i den sydvästra delen av staden, öster och väster om Arnöleden. Den övergripande karaktären på området är externhandelsområde med ett innehåll av kontors- och handelsbebyggelse av en typ som kan gå under benämningen köplador. Bebyggelsen består av 1-2 våningsbyggnader med ofta relativt långa repetitiva fasader utan särskild detaljering eller omsorg.

Väster om Arnöleden upptas hela delområdet av en enda stor volym innehållande flera olika butiker och företag samt Framtidsgymnasiet. Delområdet öster om Arnöleden innehåller flera olika fristående byggnader av samma typ med olika butiker respektive bilbesiktning. Söder ut i området fortsätter samma typ av bebyggelse med t ex Lidl samt bensinmackar.

Gatunätet är rätlinjigt, med ofta långa och breda gaturum som möjliggör långa och vida siktlinjer.

Relation till stadssiluetten och riksintresset

Spelhagen ligger direkt söder om den äldre stadskärnan och flankerar infarten till staden via Arnöleden.

Idag syns bland annat silon, kyrktornen och Nyköpingshus på långt håll från gatan som landmärken. Området ligger utanför riksintresseområdet Nyköping (D57), men i anslutning till detta och därmed inom ett indirekt påverkansområde. Delområdet utgör en fond till Nyköpingshus sett från norr. Vyer från årummet kan hamna i linje med Nyköpingshus och eventuella exploateringar kan därmed påverka upplevelsen av Nyköpingshus.

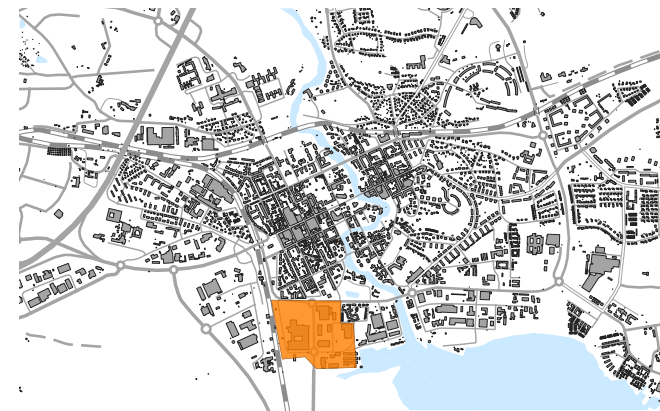
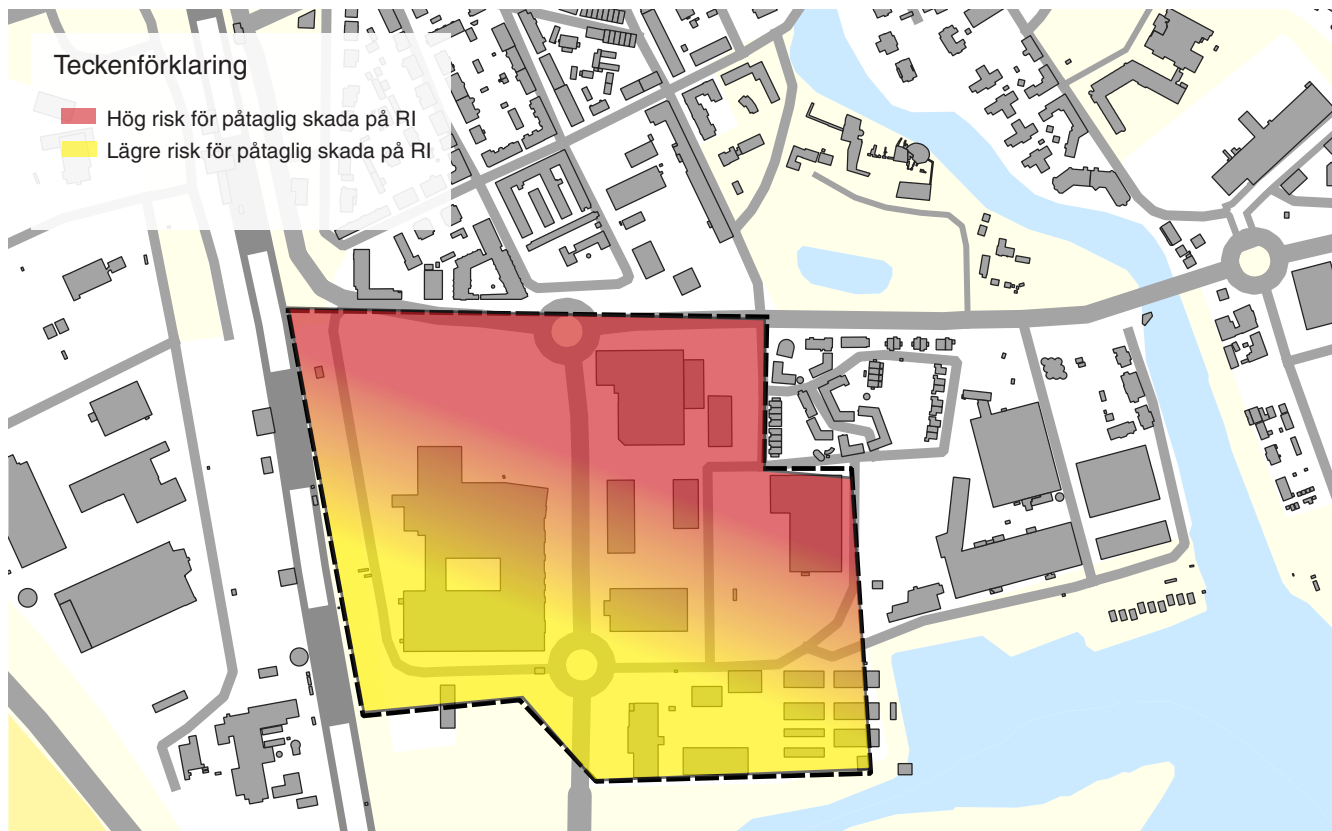
Potentiell påverkan beroende på exploatering

Högre bebyggelse (från 4 våningar och uppåt) än dagens skulle påverka angöringen till staden via Arnöleden och ge staden en ny typ av siluett i vyer från omlandet söderom och från Stadsfjärden. Högre bebyggelse (från 4 våningar och uppåt) riskerar att påverka vyn och siluetten av Nyköpingshus sett från årummet i stadskärnan. Bebyggelsehöjder inom områdets sydvästra delar har mindre betydelse för påverkan på riksintresset Nyköping, men kan ha betydelse för eventuell påverkan på riksintresset Arnö – Stora och Lilla Kungsladugårdar.

Rekommendationer

Framtida exploatering bör ställas i relation till angöringen till staden söderifrån och i relation till att Spelhagens norra del utgör fond till Nyköpingshus. Vid framtida exploatering ska eventuell påverkan på siluetten på Nyköpingshus utredas, gäller framför allt vyn från årummet. Ju längre sydväst inom området, desto lägre risk för negativ påverkan på riksintresset Nyköping. Eventuell påverkan på riksintresset Arnö – Stora och Lilla Kungsladugården bör också utredas vad gäller odlingsmarkernas möte med staden.

IDBÄCKEN

Läge och omfattning

Verksamhets- och industriområde väster om stadskärnan, norr och söder om Västerleden. Gräns i norr vid Norrköpingsvägen, vid Oxelösundsvägen i väster och vid järnvägen i öster. Bebyggelse likt köplador/verkstäder med bilrelaterade verksamheter. Fristående byggnader, inga särskilda gaturum utan öppet och utspritt. Långa, vida siktlinjer. 1-2 våningsbyggnader med ofta relativt långa repetitiva fasader utan särskild detaljering eller omsorg. Strax utanför området i söder ligger ett av stadens landmärken i form av värmekraftverket.

Relation till stadssiluetten och riksintresset

Idbäcken ligger direkt väster om den äldre stadskärnan och flankerar infarten till staden via Västerleden. Leden är planskild/upphöjd och kopplar i rak linje an direkt till handsgatan Västra Storgatan som går rakt igenom stadskärnan. Uppe på krönet finns en strategisk vypunkt - både mot stadskärnans västra bebyggelsefront samt in mot gaturummet längs Västra Storgatan med en stor andel äldre bebyggelse. Dessa delar skiljs åt av en tydlig barriär - järnvägen - som utgör gräns för den historiska stadskärnan.

Området ligger utanför riksintresseområdet Nyköping och gränsar i väster till riksintresseområdet Arnö – Stora och Lilla Kungsladugården. På västra sidan rondellen vid Stenbärsvägen breder ett odlingslandskap ut sig, och i fonden syns främst Lindbacken med fornlämningar, bland annat labyrint och järnåldersgravfält. Mötet mellan odlingslandskapet och staden utgör en tydlig kulturhistorisk gräns, som utgör ett uttryck för riksintresset Arnö – Stora och Lilla Kungsladugården.

Potentiell påverkan beroende på exploatering

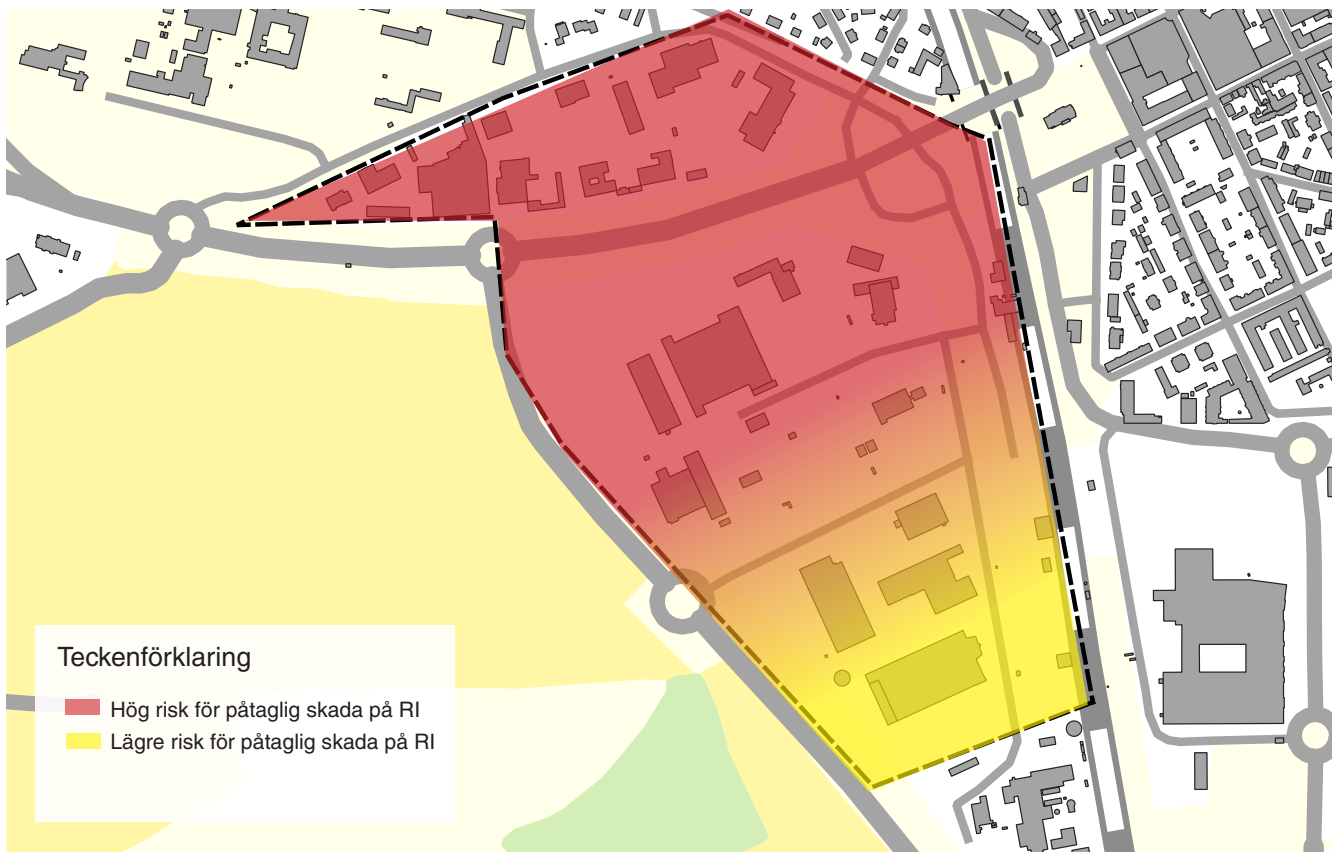
Högre bebyggelse (från fem våningar och uppåt) skulle påverka angöringen till staden från Stora och Lilla Kungsladugården med omland, och ge staden en ny typ av siluett i vyer västerifrån. Högre bebyggelse i den norra delen riskerar att skymma vyn mot Nyköpingshus, och därmed påverka den visuella kopplingen mellan de båda riksintresseområdena.

Rekommendationer

Framtida exploatering bör ställas i relation till områdets placering i angöring till staden väster ifrån via Västerleden och Oxelösundsvägen. Med hänvisning till

riksintresset Arnö – Stora och Lilla Kungsladugården, bör stadsfronten framgent fortsatt vara tydligt avgränsad och bibehålla sin låga siluett. Området bör därför ha en låg bebyggelse, upp till 4 våningar. Möjligen kan enstaka högre hus (15 våningar) prövas i områdets södra del, som angränsar mot värmeverket.

HÖGBRUNN/SUNLIGHTOMRÅDET

Läge och omfattning

Verksamhets- och industriområde väster om stadskärnans norra del, väster och söder om järnvägen. Det f.d. industriområdet Sunlight dominerar i den östra delen med inslag av äldre bebyggelse och den högsta byggnaden som ett landmärke för staden.

Relation till stadssiluetten och riksintresset

Området ligger strax utanför riksintresset Nyköping. På grund av sitt läge väster om staden utan angränsande öppna landskapsrum har Högbrunn ingen direkt inverkan på stadens siluett förutom genom den högsta byggnaden, med Sunlight-skylden som utgör ett landmärke.

Potentiell påverkan beroende på exploatering

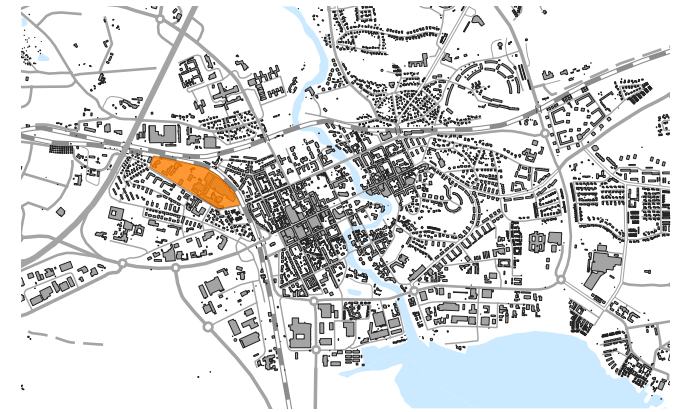
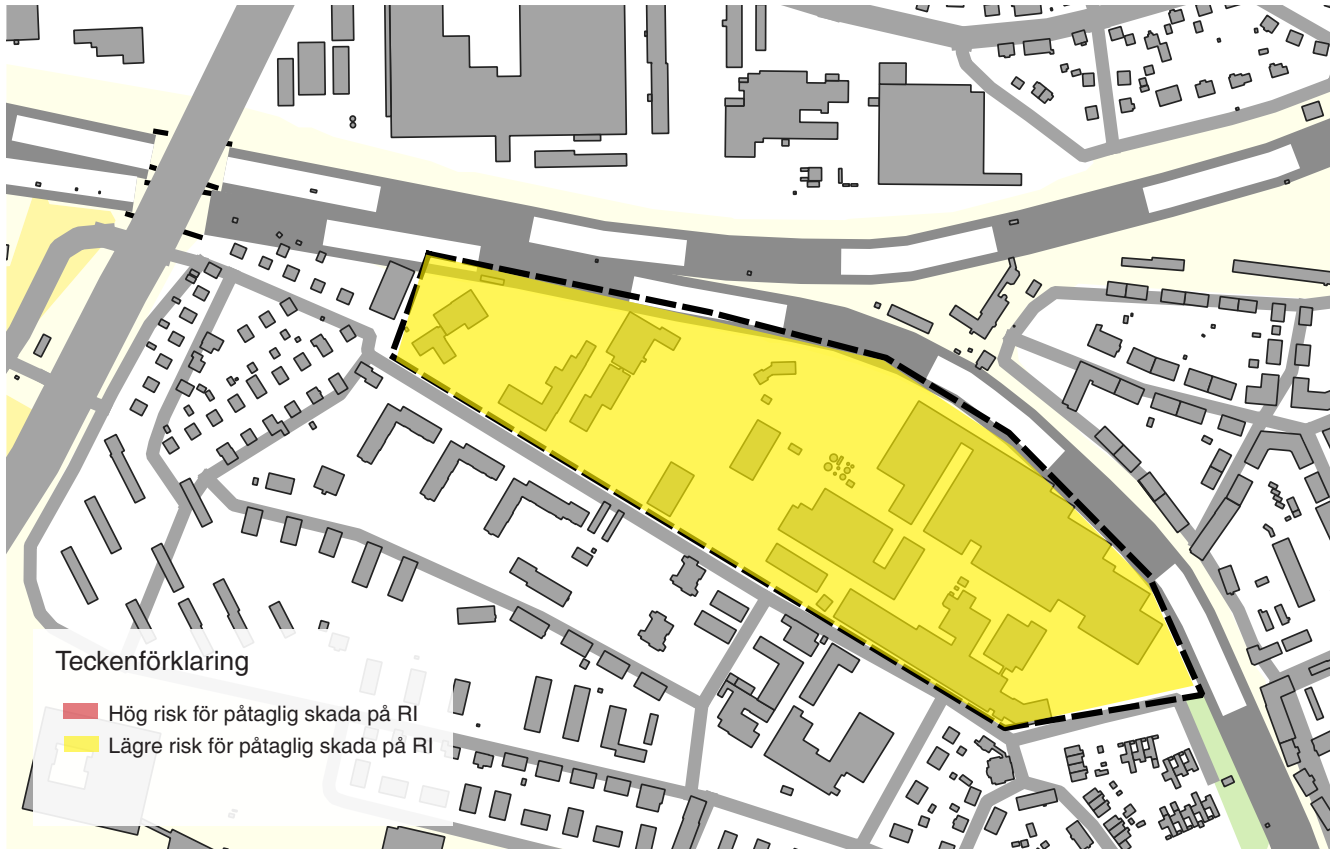
Högre bebyggelsehöjder (från 5 våningar och uppåt) bör inte påverka riksintresset i detta till ytan begränsade område. Däremot skulle högre bebyggelse än dagens riskera att skymma Sunlight-byggnaden som landmärke. Viktigt att notera är eventuell påverkan på stadssiluetten sett från Stadsfjärden samt från motorvägen.

Rekommendationer

Framtida exploatering bör ställas i relation till Sunlight-byggnaden och till de högre industribyggnader som finns i området, om Sunlight-skylden fortsatt ska kunna fungera som ett landmärke.

Högre bebyggelse än dagens riskerar eventuellt att påverka stadssiluetten på håll sett ifrån Stadsfjärden samt från motorvägen. Detta behöver utredas ytterligare inför framtida exploatering.

FOLKUNGAVALLEN

Läge och omfattning

Vid lasarettet i stadens norra del, invid Nyköpingsån. Idrottsplatsen Folkungavallen i söder med äldre läktarbyggnad och entré. Norr om denna; stora öppna ytor, gräsyta samt parkeringsplats till lasarettsområdet. Här finns en mindre skolbyggnad och en miljö med park/rekreation längs ån. Det stora lasarettskomplexet dominerar i norr.

Relation till stadssiluetten och riksintresset

Folkungavallens idrottsplats omnämns i det fördjupade kunskapsunderlaget för riksintresseområdet Nyköping som en miljö med stor betydelse för upplevelsen av staden. På grund av sitt läge norr om staden utan angränsande öppna landskapsrum har Folkungavallen emellertid ingen direkt inverkan på stadens siluett förutom genom lasarettbyggnaden som utgör ett landmärke i vyer från bland annat Kråkberget och Stadsfjärden. Delområdet har ingen direkt koppling till riksintressanta värden i stadssiluetten, med undantag för lasarettbyggnaden (som en del i Nyköping som residensstad).

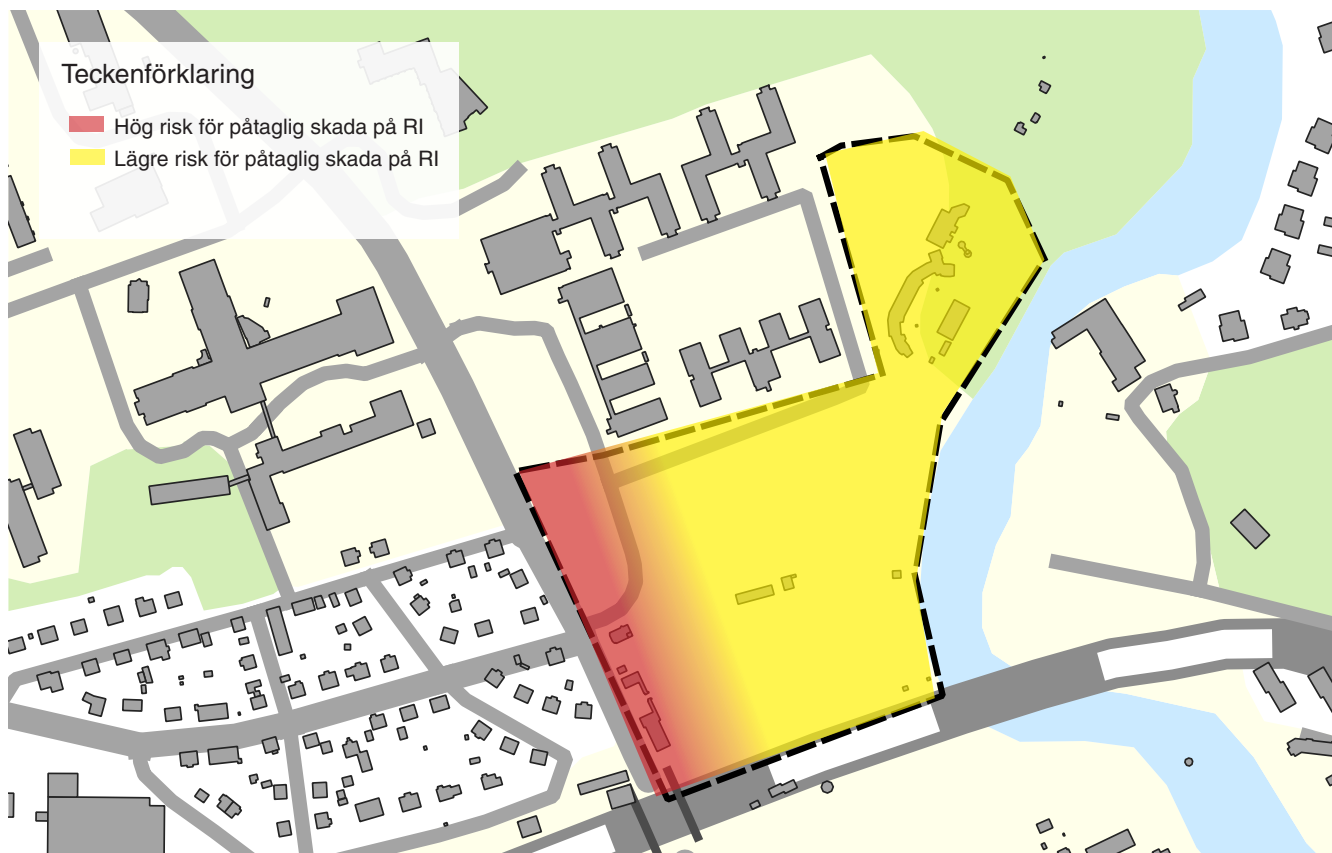
Potentiell påverkan beroende på exploatering

Ny bebyggelse riskerar att skymma värdebärare i stadssiluetten (Nicolaikyrkan, klockstapeln och stadskärnans låga bebyggelse) men kan avhjälpas till följd av genomtänkt placering. Risk för negativ påverkan är därför i detta område beroende av placering av nytillkommande bebyggelse, snarare än den nytillkommande bebyggelsens höjd.

Rekommendationer

Framtida exploatering bör ställas i relation till Nyköpings låga bebyggelse (ett uttryck för riksintresset) upplevd genom överblickar över staden. Samtliga bebyggelsehöjder kan fungera men en exploatering måste föregås av nogsam utredning av bebyggelsens placering i relation till riksintresset och framförallt vyn mot Nicolaikyrkan, klockstapeln samt den låga stadskärnan. Högre bebyggelse riskerar eventuellt att påverka stadssiluetten på håll sett ifrån Stadsfjärden men detta är något som behöver utredas ytterligare.

KÄLLFÖRTECKNING

Tryckta källor

Kulturmiljövårdens riksintressen enligt 3 kap. 6 § miljöbalken - Handbok, Riksinantikvarieämbetet (2014)

Lilla Kungsladugården - Historik och kulturmiljöanalys, Stefan Höglin (2004)

Riksintresse för kulturmiljövården Arnö- Stora och Lilla Kungsladugården (D56) - Kunskapsunderlag, Länsstyrelsen i Södermanlands län (2014)

Riksintresse för kulturmiljövården Nyköping (D57) - Kunskapsunderlag, Länsstyrelsen i Södermanlands län (2014)

Västra Hamnen, Spelhagen, Nyköping - Antikvarisk konsekvensanalys, Nyréns (2017/2018)

Digitala källor

PBL Kunskapsbanken om påtaglig skada
<https://www.boverket.se/sv/pbl-kunskapsbanken/allmant-om-pbl/teman/kulturvarden/kulturvarden-i-miljobalken/hushallning-med-mark-och-vatten/pataglig-skada/>

BILAGA - 3D VYER

I bilagan redovisas 3D-visualiseringar av nya byggnadsvolymer i de för uppdraget berörda utvecklingsområdena sedda från de nio strategiskt viktiga vypunkter som arbetet utgått från samt en vypunkt från östra klockstapeln (nr. 10)

Volymerna redovisas som tre olika alternativ för varje vypunkt; 4-våningar, 8-våningar och friliggande högre byggnader. För samtliga vitypunkter finns ett foto eller en 3D-vy som redovisar befintlig vy utan tillagda volymer.

1. ARNÖ, VÄSTER OM BASTENSHÄLL, MOT STADEN

Ny bebyggelse i 4 våningar

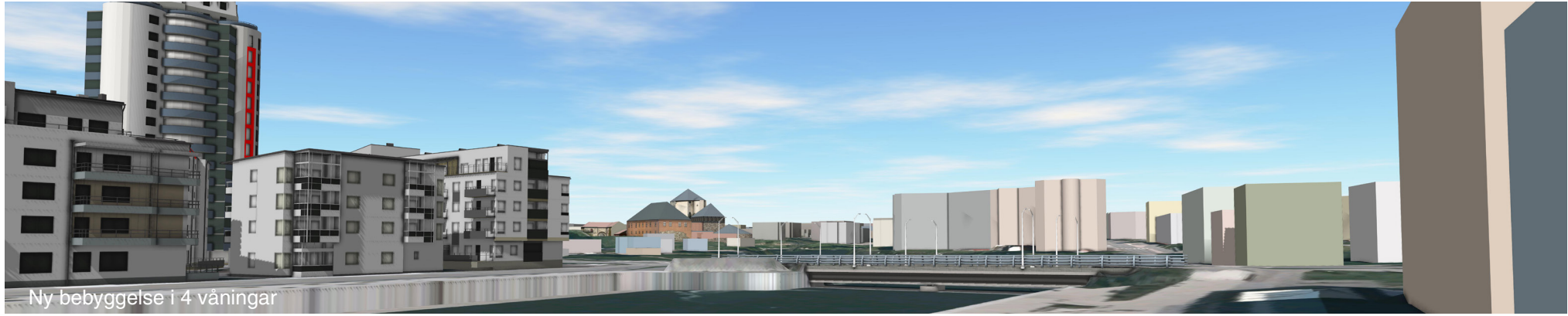
Ny bebyggelse i 8 våningar

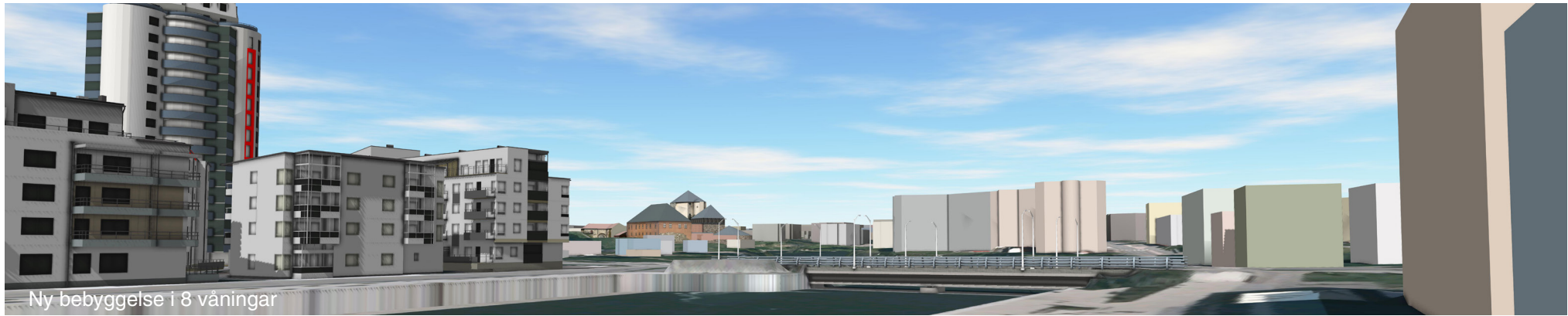
Ny bebyggelse friliggande högre punkthus

2. ÖSTRA SKEPPSBRON, MOT NYKÖPINGSHUS

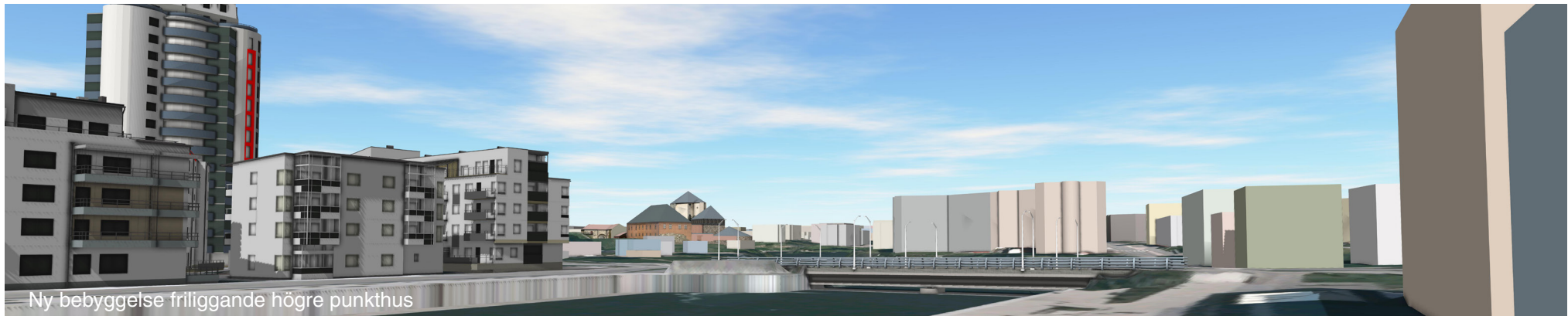

Ny bebyggelse i 4 våningar

Ny bebyggelse i 8 våningar

Ny bebyggelse friliggande högre punkthus

3. KORSBRON ÖVER ÅN, MOT NYKÖPINGSHUS.

Ny bebyggelse i 4 våningar

Ny bebyggelse i 8 våningar

Ny bebyggelse friliggande högre punkthus

4. VÄSTRA KLOCKTORNET, MOT NYKÖPINGSHUS

Ny bebyggelse i 4 våningar

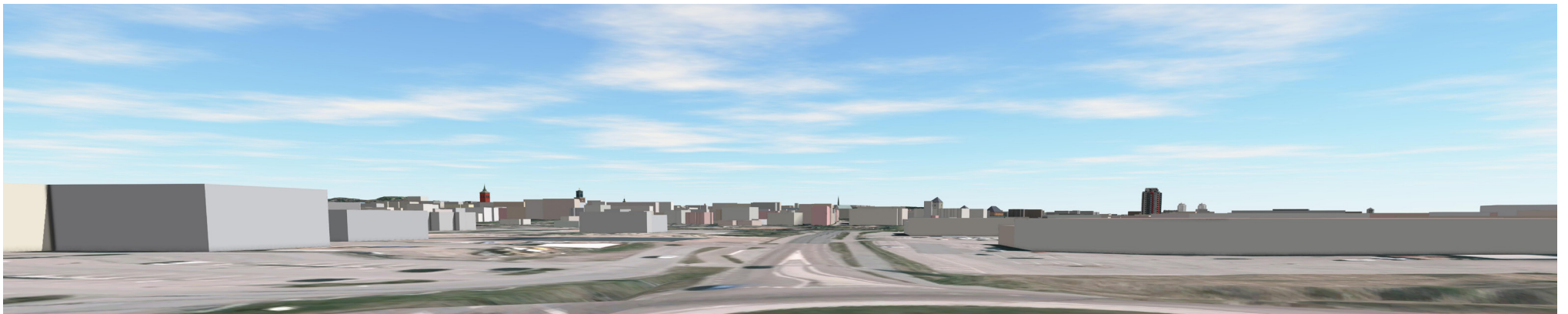

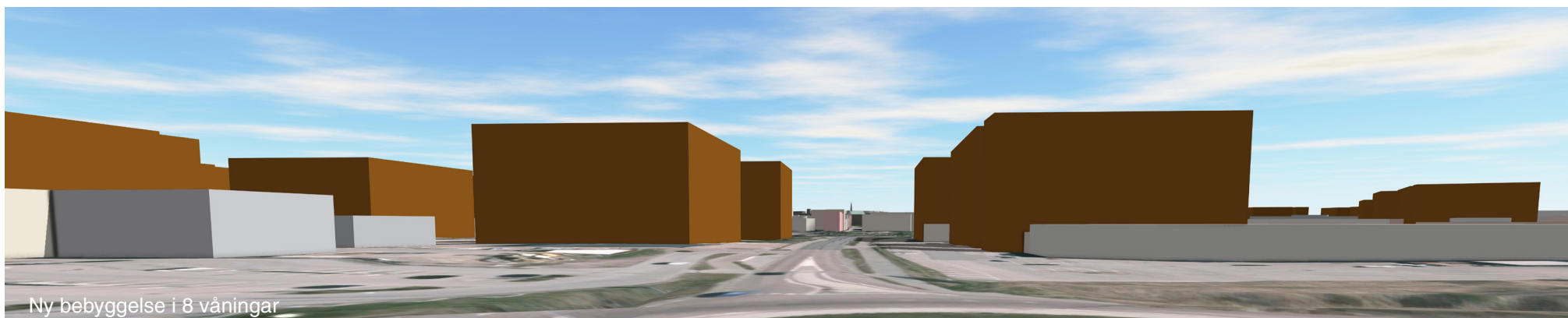
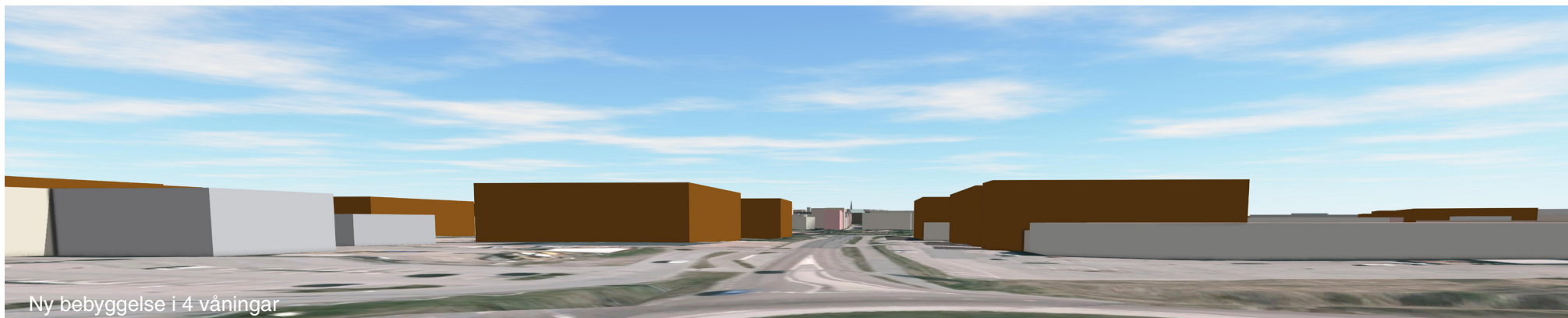
Ny bebyggelse i 8 våningar

Ny bebyggelse friliggande högre punkthus

5. OXELÖSUNDSVÄGEN VID LINDBACKERONDELLEN, MOT NYKÖPINGSHUS

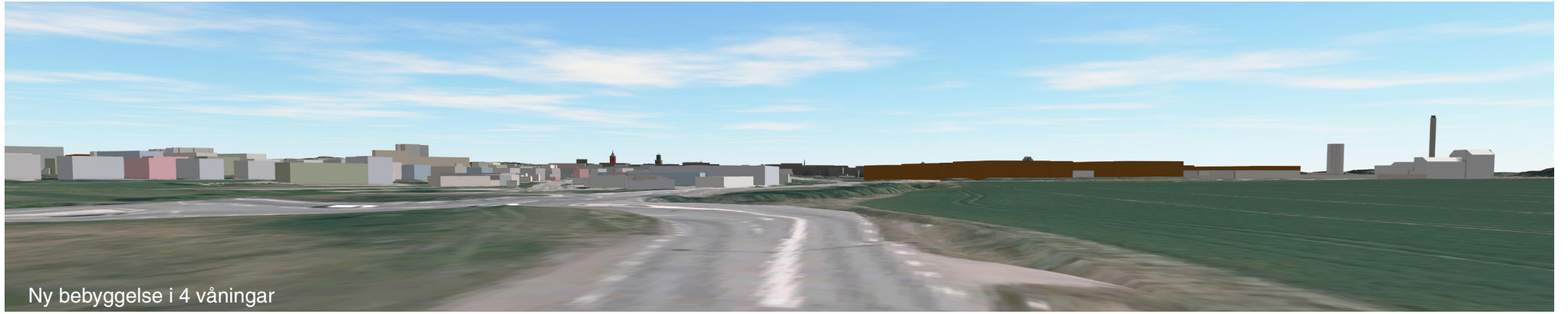
6. ARNÖLEDEN VID MUNKVRAKSRONDELLEN, MOT NYKÖPINGSHUS

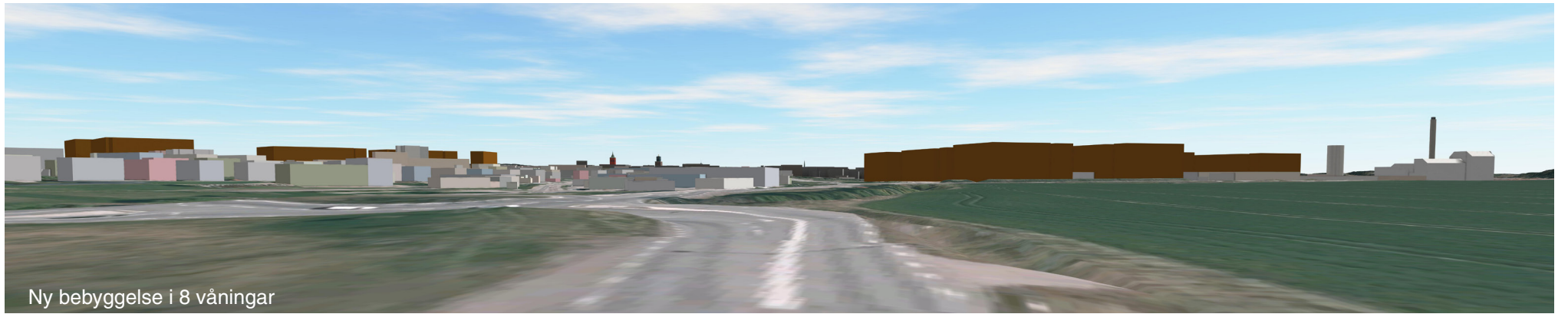

7. BERGSHAMMARSLEDEN VID GUMSBACKERONDELLEN, MOT NYKÖPINGSBUS

Ny bebyggelse i 4 våningar

Ny bebyggelse i 8 våningar

Ny bebyggelse friliggande högre punkthus

8. KANOTSTADIONS PIR, MOT STADEN

9. BRUNNSGATAN, VID LASARETTET, IN MOT STADEN

KMV forum.

REUTER METELIUS
KULTURMILJÖSPECIALISTER